

Орден Трудового червоного прапора

Павло Маловичко (Донецьк)

Як свідчать історичні документи, розвиток нагородної справи в радянській Україні розпочався із заснування у березні 1921 р. ордена Трудового червоного прапора Української Соціалістичної Радянської Республіки. Проте за вказівкою центральної влади СРСР у 1933 р. нагородження ним припинилося. Спроба встановити у 1967 р. власні українські нагороди (два ордени і дві медалі) не увінчалася успіхом через негативну позицію союзних ідеологічних інстанцій.

За радянські часи в Українській Радянській Соціалістичній Республіці вперше у державі СРСР була утворена державна республіканська нагорода — орден Трудового червоного прапора УСРР. Знак виготовлено з двох частин. Вінок, ковадло і бант у нижній частині зроблено окремим штампом. Розмір між протилежними кінцями зірки 52 мм. На кожному знаку карбували номер. Знак виготовлено з томпака (рис. 1).

Резолюція про заснування ордена прийнята на 5-му Всеукраїнському з'їзді Рад 2 березня 1921 р. Перша постанова про нагороду винесена у червні 1921 р., перше нагородження орденом відбулося не раніше квітня 1922 р., останнє нагородження — у 1933 р. Усього відбулося близько 400 нагороджень.

На початку червня Наркомпросом УСРР було оголошено всеукраїнський конкурс на найкращий зразок ордена. Робота, пов'язана з проведенням конкурсу, тривала до початку жовтня 1921 р.

5 жовтня Президія ВУЦВК з деякими змінами затвердила проект знака ордена під девізом «Кінець розрусі». Знак ордена Трудового червоного прапора УСРР мав вигляд п'ятикутної зірки з накладеним на неї зубцюватим колесом, на фоні якого зображено робітника з розгорнутим червоним прапором у руках. На прапорі лозунг «Володарь світу буде труд!». У центрі ордена містилося ковадло. Нижче — вінок з дубових та лаврових листків, які обрамовували напис: «У.С.Р.Р.» (Українська Соціалістична Радянська Республіка). В основі вінка зображено: ліворуч — молот, праворуч — серп та сніг. Нижня частина вінка, а також місце з'єднання ручок серпа та молота прикриті бантом з червоної стрічки. Слова лозунгу на орден взято з популярної на той час революційної пісні «Червоний прапор». В одному з її

варіантів словами «Володарь світу буде труд!» закінчувався останній куплет.

Першими орденоносцями були інженер К. Каспар'янць та робітник П. Іванов. Вони нагороджені за самовіддану працю з відновлення Новодницького мосту у Києві. Двома орденами Трудового червоного прапора УСРР

були нагороджені Голова Раднаркому республіки Х. Г. Раковський та Г. І. Петровський. Орден за № 1 на підставі Постанови про нагородження, затвердженої ВУЦВК 8 червня 1921 р., отримав завідувач Харківським губздравом С. І. Канторов.

У 1925 р., у зв'язку із завершенням відновлення народного господарства та переходом до побудови фундаменту соціалістичної економіки, ВУЦВК ухвалив рішення замінити існуючий знак ордена Трудового червоного прапора УСРР новим. За результатами двох конкурсів — всеукраїнського та

Герои труда—шахтеры, награжденные орденом Красного Трудового Знамени.

- 1) Федоренко И. Ф., 2) Макеев М. В., 3) Жебровский Я. Т., 4) Мараховец С. А., 5) Коионов Е. Г., 6) Федяев Н. И., 7) Бондагев Х. В., 8) Шарандин К. Е., 9) Тишин С. К., 10) Батуттов Т. П., 11) Дзюба М. Н., 12) Буруцкий Н. А., 13) Романенко А. И., 14) Кузнецов И. Е., 15) Сквородский И. Ф., 16) Мараховец С. Х., 17) Воскобоев Т. П., 18) Дзюба Д. Ф., 19) Комаров М. Я., 20) Симарев Я. А., 21) Воробьев Е. Н., 22) Понимарев А. Г., 23) Мажев Е. Н., 24) Елинаруенко В. М.

Про нагороджених вуглярів було надруковано у журналі «Донецкий профессионалист», 1925 р.

Грамота про нагородження орденом
Трудового червоного прапора Української РСР.

всесоюзного, які проводились у березні-серпні 1925 р., найкращим було визнано проект ордена московського художника І. П. Кисельова. 4 листопада зразок знака ордена Трудового червоного прапора УСРР та статут до нього були затверджені ВУЦВК та СНК УСРР.

Орден Трудового червоного прапора УСРР (рис. 2) засновано П'ятим Всеукраїнським з'їздом Рад 2 березня 1921 р. Згідно із статутом, затвердженим Постановою ВУЦВК і РНК УСРР від 4 листопада 1925 р. і від 5 серпня 1931 р., орденом Трудового червоного прапора УСРР нагороджувалися за особливі заслуги перед Українською Радянською Соціалістичною Республікою окремі громадяни і колективи трудящих УСРР та інших радянських республік, «що виявили особливу самовідданість,

ініціативу, працьовитість і організаторські здібності як у галузі промисловості, фінансів, транспорту і сільського господарства, так і в галузі науковій, адміністративній, громадській, освітній, судовій і взагалі на трудовому фронті».

Знак ордена виготовлявся у вигляді п'ятикутної зірки, на яку накладено трибок (зубчасту шестірню), у середині якого зображено фабрику і верхню частину фігури робітника з книжкою, фон — золоте сонце. Верх ордена займає червоний прапор з написом: «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!», в нижній частині знака — зображення серпа і молота, поміж якими літери «У.С.Р.Р.», під ними два снопи з колоссям. На ордені напис — «За працю». Право нагородження орденом належало лише Президії ВУЦВК. Орден розміщу-

ють на лівому боці грудей. У разі смерті нагородженого знак ордена міг лишатися в сім'ї покійного. За постановою ЦВК СРСР від 24 квітня 1933 р. було припинено нагородження орденами союзних республік, в т. ч. орденом Трудового червоного прапора УСРР. Надалі право нагородження орденами надано лише Президії ЦВК СРСР [1].

Незважаючи на те, що новий знак ордена Трудового червоного прапора отримав схвалення ВУЦВК та СНК УСРР, а його зображення та статут до ордена були опубліковані у Збірнику узагальнень та розпоряджень робітничо-селянського уряду України, він не отримав «путівку в життя». ВУЦВК при нагородженні орденом Трудового червоного прапора УСРР колективів трудящих та окремих громадян як і раніше продовжував вручати разом з грамотою та орденською книжкою знак ордена зразка 1921 року.

Ініціювання нагородження орденами, як правило, виходило з низів. Нагородна комісія ВУЦВК отримувала подання про нагороду від місцевих закладів та організацій. Так, у Донецькому обласному державному архіві знайдено цікавий документ від 18 лютого 1924 р. «Постановлением ВУЦИК рабочим Донбасса присуждено 42 ордена Красного трудового знамени, которые по отдельным производственным союзам распределены следующим образом: горнякам — 24 ордена, металлургам — 12, химикам — 6. Донгуботдел Всероссийского союза горняков, получив указанные 24 ордена, распределил их по самым крупным рудникам Донбасса...».

Останні нагородження орденом Трудового червоного прапора УСРР відбулися у 1933 р.

23 квітня 1933 р. Президією ЦВК СРСР прийнято постанову «Про ордени Союзу РСР та утворених республік та про наградні значки». Цією постановою призупинилося нагородження республіканськими орденами з дня опублікування 24 квітня у газеті «Известия».

Залишилися діючими лише ордени, що були встановлені ЦВК СРСР, а саме: орден Леніна, орден Трудового червоного прапора, орден Червоної зірки. Нагородження орденами, як вказувалося у постанові, відбувалося виключно Постановами ЦВК Союзу РСР та його президії. ЦВК союзних республік було надано право лише надавати до Президії ЦВК СРСР подання за питаннями нагородження союзними орденами.

Орден Трудового червоного прапора — радянський орден, заснований Постановою ЦВК і РНК СРСР 7 вересня 1928 р. для нагородження окремих осіб, підприємств, установ і колективів трудящих за виняткові заслуги перед СРСР у галузі виробництва, наукової діяльності, державної або громадської служби. Орден Трудового червоного прапора виготовлявся із срібла, висота його 44 мм, ширина 37 мм. У середині ордену, в центрі позолоченого дубового вінка, зображено гідроелектростанцію на водонапірній стіні, перед підпорами її синьою емаллю зображено річку. Посередині ордену схрещуються позолочені серп і молот, вгорі — розгорнутий прапор, вкритий рубіново-червоною емаллю з написом «СССР»; по краю ордену, навколо вінка, розташований обід зубчастого колеса з написом по ободу: «Пролетарии всех стран, соединяйтесь!». Під ободом колеса — подібний до вінка пучок з колосків пшениці, перев'язаний широкою позолоченою стрічкою, посередині якої — п'ятикутна зірка, вкрита рубіново-червоною емаллю. Орден

кріпиться до одягу за допомогою п'ятикутної колодки на лівому боці грудей [1].

За радянські часи було засновано три типи орденів Трудового червоного прапора: перший тип у 1928 р. (рис. 3), другий тип у 1936 р. (рис. 4), а третій тип у 1943 р. (рис. 5). Останнім орденем нагороджували в Україні до 1992 р. (прим. авт.).

Історична довідка

Українська Радянська Соціалістична Республіка (УРСР) з березня 1919 р. до 1937 р. мала абревіатуру — УСРР, (Українська Соціалістична Радянська Республіка — одна з 15 союзних республік колишнього СРСР).

Список літератури

1. Українська Радянська Енциклопедія. — 1963, том 14, с. 571.
2. Куценко А., Смирнов Ю. Орден Советских Республик. — Донецьк, 1996.
3. Маловичко П. Шахтарські нагороди і відзнаки України. — Макіївка, 2012.
4. Українська Радянська Енциклопедія. — 1963, том 14, с. 571.
5. Матеріал інтернет-сайтів.

2

3

4

5